

Global helse på lokalt nivå

Ifølge WHO er FNs tusenårsmål essensielle for å oppnå verdensfred, økonomisk stabilitet, og å sikre de grunnleggende menneskerettighetene, likestilling og rettferdighet (1). Hvordan gikk det med tusenårsmålene frem mot 2015, og hva er utfordringen videre?

Flere land har oppnådd gode resultater. Tusenårsmål nr. 1 om å halvere verdens fattigdom vil nås. Allerede har 90 prosent av verdens befolkning tilgang til utdanning (tusenårsmål nr. 2). Enda er det langt igjen for å redusere diskriminering av kvinner og redusere barnedødeligheten og svangerskapsrelaterte dødsfall (tusenårsmål nr. 3, 4 og 5). Uroligheter, krig og mennesker på flukt medvirker til at vi ikke får bedre resultater på de nevnte målene (2).

Å utrydde smittsomme sykdommer som malaria, tuberkulose, HIV og aids er utfordrende (tusenårsmål nr. 6). Barn fra for eksempel Syria har bare delvis fått sine barnevaksiner, og tuberkulose får rotfeste under trangboddhet og dårlige sanitære forhold.

Påvirker global helse vår helsehverdag? Ja, det vil jeg si at den gjør – tenk bare på arbeidet i forbindelse med flyktingestrømmen. Vi skal også gi tilbud om MMR- og BCG-vaksiner. Samtidig har vi sett store epidemier i den senere tid: ebolaepidemien i Vest-Afrika og nå zikavirus epidemien i Sør- og Mellom-Amerika.

Ebolaepidemien ble i januar i år erklært avsluttet, men det kommer ganske sikkert nye utbrudd. Ebolaviruset har potensial til å spre seg raskt, ta mange liv og migrere mellom landene med vår tids største vektor – flymaskinen. På flyplasser, i sykehus, på legevakt, og på fastlegekontor har man jobbet fram prosedyrer for å hanskens med eventuell smittespredning. Forskere og legemiddelindustri er godt i gang med å produsere en vaksine. Ebola aktualiserte begrepet helseberedskap, noe Norge og Folkehelseinstituttet har arbeidet internasjonalt med siden 2013. Kort sagt handler det om å styrke helseberedskapen i lav- og mellominntektsland og sette dem i stand til raskt å identifisere og håndtere sykdomsutbrudd, kriser og katastrofer som truer folkehelse.

Farlige smittsomme sykdommer som malaria tilhører FNs tusenårsmål nr. 6. Men så har søskenbarnet til malariaviruset, zikaviruset, dukket opp og skapt furor; WHO har erklært en internasjonal folkehelsekrise. Zikafeber i svangerskapet kobles til det brått økende antall fødte barn med mikrokefali i Sør- og Mellom-Amerika.

Bare siden oktober 2015 er det født over 4000 barn med mikrokefali i Brasil, mot kun 150 i hele 2014. Viruset er imidlertid ikke nytt. Det har eksistert i over 70 år i områder i og omkring Zikaskogen i Uganda, der viruset først ble identifisert. Zikafeber har til nå vært en lite utbredt sykdom, men har spredt seg via stillehavsøyene til Sør- og Mellom-Amerika. I 2014 var Polynesia rammet av en epidemi. I Uganda er vektoren for zikaviruset en mygg som trives best i jungelen og biter i all hovedsak aper. I Sør- og Mellom-Amerika, derimot, finnes myggen i byer. Vann samles tradisjonelt opp i tanker nær husene og her legger myggen egg. Denne myggen foretrekker å bite mennesker. Helsemyndighetene i rammede land bruker militære styrker for å spre pesticider som skal drepe myggen, og man fraråder fertile kvinner å bli gravide i de neste to årene i håp om å redusere antall barn født med mikrokefali. Helsemyndigheten antar at det vil ta to til ti år å utvikle en vaksine.

Norske helsemyndigheter fraråder gravide og kvinner som planlegger å bli gravid å dra til områder med zikavirusmitte. Gravide som har vært i epidemiske områder skal følges tett opp av spesialisthelsetjenesten. Blodprøver analyseres i Sverige, men FHI holder på å etablere et system for testing av zikavirus i Norge. Zikaviruset smitter mennesker via mygg, men funn av viruset i sæd har avstedkommet anbefalingen om bruk av kondom dersom man har vært på reise i epidemiske områder. Ettersom mygg er vektor og denne trenger varmere klima, er det liten fare for en epidemi av zikafeber i Norden (3).

Noncommunicable diseases (NCD) er et av WHO's arbeidsfelt. NCD inkluderer hjerte-karsykdommer, hjerneslag, kreft,

diabetes og kroniske lungesykdommer – som samlet sett forårsaker 70 prosent av alle dødsfall i verden. Tre fjerdedeler av de som dør av NCD før 70-årsalder bor i et lav- eller middelsinntektsland. Risikofaktorene for disse sykdommene er tobakk, fysisk inaktivitet, overforbruk av alkohol og usunt kosthold (4).

Også i Norge har vi en økende befolkningsandel som er overvektige, men hvorfor blir vi stadig større og tyngre når vi ikke spiser mer enn før? Er det hverdagsaktiviteten som er gått ned? Forskning.no publiserte nylig en artikkel som stilte spørsmål om overvektens ukjente årsaksfaktor – «faktor X» (5). Forfatteren antyder at det ikke er så enkelt som at én kalori inn tilsvarer én kalori ut for å holde vekten. Hva så med nedsatt forbrenning, tarmbakteriers sammensetning, mengden brunt fett eller miljøgifter? Uansett er dette et multifaktorielt problem som krever flere tilnærminger. I dette nummeret dedikerer vi overvektens problematikken litt mer plass, i noen artikler er livsstils- og kostholdsendringer i fokus, andre konsentrerer seg mer om aktivitet for barn der også familien involveres for å demme opp for utviklingen av overvekt blant barn.

KRISTINE ASMERVIK

REFERANSER

1. www.fhi.no/eway/default.aspx?pid=239&trg=List_6212&Main_6157=6263:0:25,7134&MainContent_6263=6464:0:25,7279&List_6212=6218:0:25,9607:1:0:0:0
2. www.regjeringen.no/no/tema/utenrikssaker/utviklingssamarbeid/innsiktsmappe/fn_mdg/id613848/#1
3. www.fhi.no/eway/default.aspx?pid=239&trg=Content_6496&Main_6157=6263:0:25,6564&MainContent_6263=6496:0:25,6565&Content_6496=6178:117631:25,6565:0:6562:1:0:0:0
4. www.who.int/ncds/en/
5. www.forskning.no/2016/01/finnes-det-en-x-faktor-bak-fedmeepidemien

TUSENÅRSMÅLENE MOT 2015

- 1 Utrydde ekstrem fattigdom og sult
- 2 Sikre utdanning for alle
- 3 Styrke kvinners stilling
- 4 Redusere barnedødelighet
- 5 Redusere svangerskapsrelatert dødelighet
- 6 Stoppe spredning av hiv/aids, malaria og andre dødelige sykdommer
- 7 Sikre miljømessig bærekraftig utvikling
- 8 Bygge et globalt partnerskap for utvikling